

У БОРОТЬБИ З РАДЯНСЬКИМ ТОТАЛІТАРИЗМОМ: СПОВІДНИК ВІРИ УГКЦ: О. МИХАЇЛ КОСИЛО

Степан Борчук,

*доктор історичних наук, професор кафедри всесвітньої історії
ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника»*

Марія Санкович,

*вчитель вищої категорії суспільствознавчих дисциплін
Яблуниської ЗОШ І – ІІІ ст. м. Яремче*

Статтю присвячено дослідженню церковно-релігійного життя в Україні у період 1930-х – початку 1960-х років. Значна увага приділена напрямкам державної антирелігійної політики, розкрито соціальну складову діяльності церковно-релігійних організацій; основні завдання і напрями реалізації ідеології радянського комуністичного режиму, а саме політику, спрямовану на нищення духовності й моральних принципів і традицій народів; методи та засоби терору радянської комуністичної влади застосовані проти духовництва усіх конфесій, зокрема, тотальний ідеологічний тиск на віруючих, антирелігійна пропаганда, заборона друкування релігійних видань, закриття і нищення церков та монастирів, націоналізація всіх церковних земель, переслідування і фізичне знищення священнослужителів та членів їх родин. Показано, що антирелігійна кампанія в Україні була тісно пов'язана з руйнуванням українського села та розкуркуленням.

Ключові слова: УСРР, радянський комуністичний режим, релігія, церква, антирелігійна ідеологія, терор, репресії.

The article is dedicated to the completion of church-religious life in Ukraine at the period of the 1930s - the cob of 1960s rock. Significant respect is attached to the strands of the sovereign anti-religious policy, to the separate social warehouse of the church and religious organizations; main endeavors and direct implementation of the ideological and ideological joyful communist regime, and the policy itself, cramped on the impoverished spirituality and moral principles and traditions of the people; Methods that cause the terror of the joyous communist government to be voted against the spirit of confession, secrecy, the total ideological clutter on everyone, anti-religion propaganda, fence of the other religion, closed and beggar of the church and the monasteries, nationalization of all church lands, relocation and physical protection of the clergy and their members. It is shown that the anti-religion campaign in Ukraine was tied up with the ruins of the Ukrainian village and the roskurkulenniam.

Keywords: USSR, Radyansky communist regime, religion, church, anti-religion, ideology, terror, repressions.

Мета статті. Сьогодні, у час розбудови України як суверенної європейської держави, утвердження у суспільній свідомості гуманістичних цінностей, відродження національної пам'яті і духовної спадщини народу інтерес істориків до взаємовідносин держави і церкви як політичних інститутів та взаємовпливів культури духовної і політичної зростає. Це викликано тим, що дослідники з розсекреченням архівних матеріалів і документів отримали змогу вивчати проблеми, що довгий час відкидались, засуджувались, піддавались анафемі, від яких лицемірно відхрещувались й забували на віки [1, с. 313].

Історичні обставини, урядова політика радянської держави безумовно впливали на всі сфери буття тогочасного суспільства. Антирелігійна кампанія кардинально змінила життєві обставини духовних осіб, водночас породила різні форми опору такій урядовій політиці. Свідченням цього є, зокрема, біографії священників, які продовжували свою діяльність в умовах підпілля, особливо тих, які були висвячені вже в радянський період. Одним із них є світлої пам'яті отець Михаїл Косило.

«Найперше своїм покликанням я завдячую своїй переслідуваній, зневаженій, а відтак воскреслій Церкві. Просто я бачив цих людей, які у собі несли цю Церкву... Якщо говорити про особу священника, який справив вирішальний вплив на моє священниче покликання, — то це покійний Михаїл Косило, який довгі роки виконував обов'язок підпільного ректора підпільної духовної семінарії, що тоді розташовувалася в селищі Дорі біля Яремча. Для мене отець Михаїл Косило був учителем священничої жертвовності, ревності і чистоти. Завдяки його харизматичному — в доброму сенсі цього слова — впливові я рішився на цю дорогу, і саме в неодруженому стані, бо в тому часі послужити Церкві потрібно було до кінця» — так охарактеризував глава УГКЦ блаженніший Святослав Шевчук життєве подвижництво М.Косило [8].

Народився отець Михаїл Косило 20 грудня 1932 р. у с. Дорі поблизу Яремча на Надвірнянщині. Його батьки Василь і Катерина (з роду Спасюк) були ревними і побожними прихожанами УГКЦ й свідомими українцями — активними членами «Просвіти» та місцевої читальні. Так у релігійному й національному дусі виховували і свого сина, якому змалку прищеплювали любов до Бога і до рідної землі. Через те з приходом радянської влади у Дору, сім'я В.Косила перебуває під пильним оком радянських спецслужб. Наприкінці 1939 р. та в середині 1940-х рр.. родина в постійному очікуванні виселення з рідного краю. Саме в час малий Михась під впливом родинного виховання готується стати священником. Дідусь Спасюк Микола, який був паламарем місцевої церкви, навчив Михайлика прислужувати священникові під час богослужінь. Разом із своїми ровесниками малий Михась з шести років постійно щоденні Богослужіння у монастирській церкві св. пророка Іллі отців Студитського уставу. Вирішальний вплив на покликання до священничої кар'єри мав настоятель монастиря ієромонах Мирон Деренюка, ставши Михайлові духовним провідником на довгі роки [4, с.45]

У травні 1939р., переховуючись від більшовицького гоніння, до Дорянської парафії прибуває непохитний борець за людські душі та справу УГКЦ о. крилошанин Антоній Казновський. До цього часу о. Антоній Казновський був парохом с. Глубічок на Тернопільщині, відзначався активністю в українському русі, відстоюванні прав українського народу [2, с.158].

Запримітивши в молодому юнакові палке бажання служити УГКЦ, отець Антоній докладає всіх зусиль, щоб Михаїл Косило міг здобути богословську освіту в нелегких підпільних умовах. Виконуючи обов'язки дяка – регента,(1) Михайло студіює уціалі підручники з богословських дисциплін, у призначений час складає іспити з них перед професорами Львівської Богословської академії та Станіславівської семінарії. Серед них були славні діячі УГКЦ: Блаженний священномученик єп. Миколай Чернецький, Блаженний священномученик єп. Симеон Лукач, єпископ Іван Лятишевський та ін. Окрилені «хрущовською відлигою», о. Антоній Казновський та Михаїл Косило зробили відчайдушну спробу – зареєструвати греко – католицьку громаду в Дорі, зібравши понад тисячу підписів. Відбулися прилюдні богослужіння у власному домі о. Антонія, переобладнаного під каплицю. Доповідні листи агентів спецслужб привернули увагу чекістів до двох греко-католицьких сподвижників. Саме в цей час Михайло Косило закінчує навчання в підпільній Львівській Богословській академії, а 13 червня 1958 року Бл. свящ. муч. Єп. Миколай Чернецький у домі Бл. свящ. муч. Єп. Василя Величковського надає йому дияконські та ієрейські свячення.

У роки Другої світової війни, періоду другого приходу «советів» ідейна і духовна позиція о. М. Косила кристалізувалася. У післявоєнні роки розпочинаються нові випробування для УГКЦ: вона заборонена і переслідувана та загнана в підпілля. Студитські ченці повністю розділили долю УГКЦ. Вони разом з іншими заклали духовну основу «катакомбної» УГКЦ в карпатському краї. Ця невідступність від віри, від своєї гнаної і переслідуваної церкви отців-студитів знайшла глибокий відгук у душі юного Михаїла. Приклад їхнього служіння, як і щира прив'язаність

до переслідуваних пастирів — отців-студитів стають його засадами його духовних орієнтирів. У цей період для нього авторитетом стає о. Антоній Казновський, якого у травні 1949 р. призначено на парафію в Дорі митрополитом УГКЦ Андреем Шептицьким з умовою виховати і поставити на ноги сімох дітей померлого пастиря парафії о. Глібовецького. Як капелан УГА о. М. Косило, як відмічає І. Луцький, був наділений від Бога даром проповідництва й ораторства, патріот з великим організаторським хистом та безстрашним характером, непохитний у своїх переконаннях [3, с.110]. о. Антоній Казновський, побачивши в молодому М. Косилі палку віру та вірну прихильність УГКЦ, докладає всіх зусиль, щоб надати Михайла можливість здобути богословську освіту у період підпілля УГКЦ. Він листом звертається до єпископа Івана Лятишевського, який відбував заслання у Джамбульській області Казахстану, з проханням про благословення на богословські студії для молодого Михайла і отримав дозвіл. Семінарійні заняття молодий студент-богослов Михайла поєднував зі щоденною працею, адже родина молодого підпільного богослова в 1950-х роках, як і весь народ, перебувала тоді у великій матеріальній скруті. Його близькі зв'язки з о. Антонієм Казновським, з переслідуваними монахами-студитами викликали зацікавлення його особистістю сталінських каральних органів. Постійні обшуки, «роз'яснювальні бесіди», численні виклики в Яремчанський міський військовий комісаріат чи відділ МДБ були тими методами, якими методами, якими органи радянського тоталітаризму прагнули зламати молодого богослова та відірвати його від «страшних уніатів» [8]. Але ці випробування тільки міцніше загартували майбутнього священника. Михайла Косило складає всі іспити за програмою Львівської богословської академії. Втім, духовна праця не обмежується тихими відправами. 1958 р. В СРСР епоха «хрущовської відлиги» з її лібералізацією та десталінізацією. У західних українців з'являється надія відновити справедливість — домогтися від влади легалізувати УГКЦ, яку «саморозпустили» ще в 1946 році. о. Антоній Казновський ініціює, а його учень Михайла Косило здійснює збір підписів для реєстрації греко-католицької громади у селі Дорі та звертається до обласних радянських та компартійних органів з проханням передати громаді парафії с. Дора монастирську церкву Св. Іллі. Михайлові Косилу вдається зібрати 1 250 підписів селян Дори. Відповіддю органів радянської тоталітарної влади стали репресії: 10 червня 1958 р. з обох взято підписку про невіїзд із с. Дори. 13 червня 1958 р. ісповідник віри єпископ Миколай Чарнецький висвячує Михайла на священника. А 25 червня того ж року в Яремчанському суді винесено вирок 80-літньому (3). А. Казновському: рік тюрми і п'ять років заслання (ст.56 – 21 ч.1.154 КК УРСР). До його учня о. Михайла Косила застосовано суворішу кару: два роки тюрми і 10 років виселення «за незаконну релігійну та антирадянську діяльність» [4, с.244].

У тюрмі о. Михайлу Косилу випала нелегка місія. Коли на його руках його наставник і учитель отець А. Казновський відходив у вічність уділити йому останнє святе Причастя. І хоча отець А. Казновський полишив цей суєтний світ, але він зумів передати своєму учневі незламну віру, священничу ревність і глибоке розуміння потреби послужити Богові до останнього свого земного подиху [5, с. 215]. «Ісус осолоджує наш гіркий смуток і помагає нам терпеливо нести свій хрест» — слова о. А.Казновського в останньому листі зі сталінського табору в Маріуполі. 15 січня 1962 р. о. Михайла було знову засуджено за ст. 209 ч. 1 КК УРСР до позбавлення волі у виправно-трудових колоніях посиленого режиму строком на три роки із засланням в Омську область [5, с. 215]. З початком 1970-х років о. М. Косила єпископом Іваном Слезюком призначено ректором підпільної духовної семінарії. З «косилівської» семінарії вийшло 20 священників. Серед них митрополит Василь Семенюк та багато отців-деканів. Ректора о. М. Косила вирізняла євангельська скромність та смирення. «о. Михайла був вільний від користолюбства, завжди скромненько одягнений, що в ті часи теперішній владика Семенюк запропонував одного разу семінаристам: «Складімося і купімо отцеві Михайлові плащ», — згадував згодом його учень о.-

митрат Іван Бойко [5, с. 215]. Тривалі контакти о. Михайла мав із сестрами Студитського уставу в особі матері – ігумені Олени Вітер; сестрами згромадження Мироносиць в особі настоятельки с. Антонії. Широку мережу підпільних осередків охоплює о. Михайл зі своїми вихованцями в Івано – Франківську, Коломиї, Надвірній, Яремчі, Чернівцях, Рахові, Підволочиську [8].

Широка релігійна діяльність викликала жорстку реакцію радянських спецслужб. Обшуки, допити, терор вдома й на роботі – такими були методи, якими тоталітарна влада прагнула зламати дух о. Михайла. Навіть, у роки «горбачовської перебудови» репресії радянської тоталітарної машини продовжувались. Так, було конфісковано обрядові речі, богослужбові книги, іншу релігійну літературу. Але репресії радянської тоталітарної влади уже не могли зупинити наростаючої волі віруючих відновити діяльність УГКЦ. Так навесні 1989 р. о. Михайл разом із високосвященними владиками Софроном Дмитерком ЧСВВ, Павлом Василюком, Іваном Семедієм та іншими священиками їде в Москву і добивається дозволу реєстрації Української Греко – Католицької Церкви. Так розпочався новий етап в історії УГКЦ та в житті о. Михайла Косила. Під керівництвом о. Михайла та його вихованців греко – католики повертають свої храми в м. Надвірній, м. Яремче, смт. Делятині, та селах: Стримбі, Гвозді, Красній, Фетькові, Дорі, Ямній, Лоєві, Назавизові, Яблуниці, Поляниці, Цуцилові, Пньові, Зелений та ін.. [6, с.122].

Наприкінці 1990 р., в умовах легалізації діяльності УГКЦ, виходу її із підпілля, о. Михайл, з ініціативи і за дорученням владика-коад'ютора Павла Василюка, від'їждить на Буковину з емісійною діяльністю, де відновлює діяльність приходів УГКЦ: творить нові громади, відкриває й ремонтує занедбані храми, розпочинає регулярні богослужіння. У Чернівцях він організовує ремонт у занедбаному прокатедральному соборі Успення Пресвятої Богородиці, облаштовує церкву Покрови Пресвятої Богородиці (р-н «Садгора»). У м. Вижниці греко-католицька громада починає почергово відправляти богослужіння разом з римо-католиками в костелі святих Петра і Павла. о. Михайл Косило разом зі своїми вихованцями реєструє громади в м. Глибокій, м. Заставні, смт. Путилі, смт. Вашківцях; у с. Давидівці відкриває невелику церкву Пресвятої Тройці, домагається повернення громадам церков в с. Рідківцях та с. Топорівцях, с. Селятина. У жовтні 1991 року глава УГКЦ кардинал Мирослав-Іван Любачівський за віданність віри та УГКЦ нагородив о. Михайла нагрудним хрестом з прикрасами та митрою. Цього ж року єпископ-ординарій Івано-Франківський кир Софрон Дмитерко призначив отця Михайла деканом Чернівецьким з правами генерального вікарія на Буковині [5, с. 215].

10 листопада 2000 р. отець - митрат Михайл Косило на 68-му році життя та 43-му році священства полишив цей суєтний світ, відійшовши у Вічність. Прах його покоїться на подвір'ї церкви Чуда Св. Архангела Михайла в Дорі, поряд з могилою о. Антонія Казновського. «Спогадаємо сьогодні з найбільшою пошаною всіх тих, які в цім довгім часі випробування дали свідчення їхньої віри в Христа і в святу Церкву. Вони є присутні духовно між нами. Віримо, що їхня жертва і їхня молитва випросили для нас ласку нового початку», — так оцінював папа Іван-Павло II душпастирську діяльність новомучеників та ісповідників переслідуваної УГКЦ у XX ст.. «Ісповідник віри — це людина, що зазнала багато гонінь і мук за сповідання своєї віри. Таким був славної пам'яті о.-митрат Михайл Косило, який відбув тюремні терміни за Христа в атеїстичній державі. А сьогодні, коли є нові структури Івано-Франківської митрополії УГКЦ, маємо пам'ятати про непомірні жертви й терпіння численних наших мучеників та ісповідників віри, які поклали за віру Христову своє життя на Божий вівтар, за духовну й державну волю українського народу. Мусимо віддати належне всім, мало відомим, невідомим священикам, монахам, монахиням, вірним УГКЦ, які з честю пройшли горнило випробування катакомбної Церкви та добре осмислити і прийняти їх благородний чин жертвості. Їх геройський подвиг надихає кожну праведну християнську душу до побожного життя й ревної праці. А головне — вони своїм

життям показують нам, як потрібно любити Бога, Церкву й Україну», — зазначав митрополит Івано-Франківський владика Володимир Війтишин [5, с. 215].

Таким чином, отець Михаїл у найтяжчий період історії УГКЦ був її активним захисником. Як відданий священник УГКЦ, він був чуйним вихователем, мудрим учителем, таїнственным хранителем душ сотень тисяч вірних УГКЦ. Особлива шана та пам'ять йому належить за те, що своїм життям він зумів зворушити серця багатьох юнаків, привести їх до пізнання Бога, відчутти у собі голос покликання до священства і посвятитися на служіння Христові в цілопальній жертві неодруженого стану.

Література

1. Андрухів І. Станіславська (Івано-Франківська) єпархія УГКЦ крізь призму століть: історико-релігійний аспект / І. Андрухів, О. Лисенко, І. Пилипів. – Надвірна : Надвірнянська друкарня, 2010. – 500 с.
2. Боцюрків Б. Українська Греко-Католицька Церква і Радянська держава (1939–1950 рр.) / Б. Боцюрків. – Львів : Вид-во Укр. Католиц. ун-ту, 2005. – 268 с.
3. Луцький І. Створення Станіславської (Івано-Франківської) єпархії Української Греко-Католицької церкви / І. Луцький. – Івано-Франківськ, 2004. – 280 с.
4. Марчук В. Церква, духовність, нація. Українська греко-католицька церква в суспільно-му житті України ХХ ст. / В. Марчук. – Івано-Франківськ : Плай, 2004. – 464 с.
5. Нагорняк В. Діяльність отця Михайла Косила / о. Василь Нагорняк // Науковий вісник Івано-Франківського богословського університету УГКЦ «Добрий Пастир»: до 130-річчя з дня народження блаженного Миколая Чарнецького. – Івано-Франківськ : Івано-Франківський богословський ун-т, 2014. – С. 215.
6. Полєк В. Нарис історії Івано-Франківської греко-католицької єпархії / В. Полєк // Шематизм Івано-Франківської Української Греко-Католицької Церкви станом на 10 листопада 1995 року божого. – Івано-Франківськ : Нова Зоря, 1995. – С. 99–156.
7. Пашенко В. Греко-католики в Україні: від 40-х років ХХ століття до наших днів / В. Пашенко. – Полтава, 2002. – 615 с.
8. Ісповідник віри о. Михаїл Косило / Режим доступу: <http://ichistory.org.ua/2015/06/16/isповidnyk-viry-o-myhayil-kosylo/>

УДК 24

УКРАЇНЬСКА ДУХОВНІСТЬ І ДЕРЖАВОТВОРЕННЯ

о. Матей Михайло Гаврилів,

*ЧСВВ, кандидат богословських наук, ліценціат з Літургічних наук
Василіанського інституту філософсько-богословських студій*

Доповідь порушує питання біблійно-літургічної духовності так християнської, як і нехристиянської у її українській дійсності щодо минулого, теперішнього і майбутнього України.

Ключові слова: Любов, духовність, релігія, християнство, Літургія, глобалізація, вибір, відповідальність, свобода.

This Paper raises the issue of the Biblical, Liturgical, Spirituality both Christian and non-Christian in the context of the Ukrainian reality concerning the Past, Present, and Future of Ukraine.

Keywords: love, spirituality, religion, christianity, liturgy, globalization, choice, responsibility, freedom.

Вступ. У теперішні важкі і нелегкі часи не багато говорять чи пишуть про духовність, зокрема в Україні. Проблема пошесті коронавірусу COVID-19 і його пандемія у світі змушують землян - мешканців нашої планети боротися за виживання. Однак, людина не втрачає усвідомлення свого покликання до